

Ігор БРИНДАК

Слово, винесене у заголовок, походить від англійського «imprint», що буквально означає «зафіксувати», «залишити в пам'яті», а сам термін «імпринтінг» використовується в біології. Його впровадив австрійський вчений Конрад Лоренц. Але як він стосується релігії, якщо про нього пишуть у церковному часописі? Про це, дорогі читачі, ви дізнаєтеся з публікації.

Спочатку пояснимо, чим є імпринтінг у біології. Взагалі він має широке значення. Зокрема, це є властивість деяких тварин до визначених моделей поведінки відразу після свого народження. Напевно, читачам доводилося спостерігати, як іде по дорозі качка або гуска, а за нею каченята або гусенята: рухаються не хаотично, а відповідним рядком. Однак вчені помітили, що коли в часі вилуплення цих пташенят із яєць біля них не буде їхньої природної мами, а хтось інший, - наприклад: пес, кіт, людина, - то вони будуть іти таким самим строєм за тою істотою, яку вони вперше побачили, щойно появившись на світ. І це при тому, що ця істота зовсім на них не подібна, не наслідує їхньої поведінки і навіть може бути для них небезпечною. Особливо часто це зауважували працівники інкубаторів.

Однак ця стаття стосується не біології. Просто іноді слово «імпринтінг» вживають у переносному значенні. Конкретніше воно означає ситуацію, коли людина у свій час отримала про когось або про щось викривлену інформацію і надалі настільки перебуває під її впливом, що навіть коли отримує факти, які спростовують те, що перед тим чулося, то не може їх належно сприйняти й оцінити. Тобто імпринтінг – це стереотип із крайнім упередженням до когось чи чогось.

Приклад імпринтінгу дуже гарно показаний у всім нам відомій кінокомедії «Діамантова рука». Пригадуєте діалог між міліціонером і жінкою, яка керувала будинковою управою, про Семена Семеновича Горбункова:

– Скажіть, ви давно знайомі з Семеном Семеновичем Горбунковим?

– Як би вам сказати, років із десять.

– І що всі ці десять років він увесь час пив, дебоширив і, так би мовити, морально розкладався?

– Ні, всі ті десять років він уміло маскувався під порядну людину.

Тобто, міліціонер сам хотів підвести жінку до думки, що її негативне ставлення до Семена Семеновича не є зовсім справедливим. І для того він не став наводити якихось власних аргументів, а запитав про речі, які й без того були їй добре відомі. Проте утверджений стереотип виявився сильнішим. Усе те, що згадана вище героїня фільму знала раніше про Семена Семеновича, було, на її думку, всього лиш умілим маскуванням під порядну людину.

Тепер перейдемо від кіно до реальності. В Україні чемпіоном з імпринтінгової оцінки, напевно, стане Митрополит Андрей Шептицький. Так, був час, коли його особа трактувалася дуже негативно. І не дивно, що тоді багато хто перебував у полоні ідеологічних стереотипів. Але від часу проголошення незалежності України нової і неупередженої інформації про Митрополита з'явилось так багато, що здавалося б, мав би настати кінець міфам. Однак імпринтінг робить своє. Найдивнішим є те, що критики Митрополита зовсім не відкидають невігідні факти, але пояснення їм дають предивні. Наприклад, "Шептицький виступав в обороні Православної Церкви". Так, це правда, стверджують вони, але переконують, що цим він собі створював піар. "Митрополит у роки війни переховував євреїв". Було, але це він робив, як знову ж переконують критики, тому, що хотів від них грошей. "Кир Андрей засуджував нацистський терор". Правильно, але робив він це тому, бо, мовляв, розраховував утекти в США і там отримати політичний притулок. Одним словом, що б Митрополит не робив, усе це, на думку його опонентів, було виключно з корисливих мотивів. Чи якщо провести паралель із вище згаданим фільмом, то він навіть не десять, а сорок чотири роки "уміло маскувався під порядну людину". Правда, при тому всьому ніхто так і не сказав, скільки грошей і від кого Митрополит отримав за свої послуги. Як і не пояснив ніхто, чому він все ж не виїхав у США.

Тепер перейдемо до постаті Папи святого Івана Павла II. Він з-поміж іншого відзначився тим, що публічно попросив вибачення за різні негативні явища, які мали місце упродовж двох тисяч років існування Церкви. Цей його крок загалом був сприйнятий позитивно. Однак, як і тоді, так і тепер цей жест Папи теж умотивовується як бажання піару або іноді те, що в народі називають доброю міною при поганій грі. Але якщо придивитися до папських переписок детальніше, то побачимо, що такі вище згадані пояснення не підійдуть. Наприклад, часто можна почути, що Іван Павло II вибачився за хрестові походи. Насправді ж він вибачився тільки за Четвертий хрестовий похід. Це сталося двічі: у 2001 році під час папського візиту в Грецію і в 2004, коли було 800-ліття взяття хрестоносцями Константинополя (про це конкретніше див. «Війни на захист віри» / «Жива Вода»: №№ 9-10, 2013). А стосовно хрестових походів як таких, то за них Папа вибачення не просив. Тому якби Іван Павло II робив свої заяви для піару чи заради гри на публіку, то що йому завадило б переписати за хрестові походи загалом. Адже для більшості невідомі нюанси, якими відрізнявся один похід від іншого. Просто всі чули, що під час тих походів мали місце якісь проблеми. Прийнято вважати, що кожен із знаних в історії походів хрестоносців не обійшовся без цих проблем. Тому незалежно від папських переписок за кілька чи за всі відразу – реакція людей була б однаковою. Але, як бачимо, Іван Павло II розрізнення все ж таки зробив. Це свідчить про те, що йому залежало не на

грі на публіку, а на чесному визнанні правди.

Є у наш час дуже популярними книжки та фільми на тему таємних символів. І дуже часто ці символи люблять знаходити під склепіннями середньовічних сакральних споруд. Прийнято вважати, що стояли за ними якісь таємні товариства, що діяли вони у середньовіччі і з Церквою мали б перебувати у конфлікті. Найбільш знаним автором таких творів є усім відомий Ден Браун, але не тільки він. Походження цих теорій неважко зрозуміти, адже, ще перебуваючи за шкільною партою, ми чули, як колись церковники люто ненавиділи науку, палили на вогнищах видатних учених і забороняли говорити, що Земля має форму кулі. Але як тільки доходило до фактів, то такі тези швидко розсипалися. Бо до сьогодні збережені середньовічні ікони, на яких виразно видно, що Ісус Христос стоїть або сидить на земній кулі. Іноді Він благословляє земну кулю. Про це, до речі, у нашому часописі вже була мова (див. «Снікерс з лісовим горішком» / № 6, 2008). Крім того, якщо зайти у готичний собор, збудований у тому ж таки середньовіччі, то неважко здогадатися: щоб його звести, та ще й так, щоб він аж до сьогодні стояв і милував око, то треба було мати серйозні знання з фізики, математики, інженерії, мистецтвознавства і т. ін.. Щось це не дуже узгіднюється з тезою про одвічну боротьбу релігії та науки. Але імпринтінг часто бере верх над логікою. І тому деяким людям не спадає на думку, що те, про що говорили раніше відносно віри й науки, є звичайним міфом. Натомість з'являються фантазії відносно таємних символів чи братств, бо начебто іншого пояснення немає. Однак спробуймо все ж тезу про таємні сили проаналізувати. Побачимо, що вона у будь-якому випадку не проходить, бо ж зображення земної кулі на іконах не є приховані, а видимі для всіх. То якщо б Церква забороняла вчення про сферичність Землі, то чому такі ікони не заборонила. Що ж стосується храмів, то їх будівництво здійснювалося під наглядом єпископів, а то й навіть римських понтифіків і часто на їхнє замовлення. То врешті-решт доведеться визнати, що цим «таємним товариством» була сама Церква.

Тепер, коли ми зрозуміли, чим є імпринтінг, цікаво буде поглянути, як це явище оцінюється у Слові Божому. Є у каноні Святого Писання книга Йова. І розповідається там про чоловіка, на ім'я Йов, який був праведником. Але був ще дехто, який праведність Йова тлумачив по-своєму і говорив таке: “Хіба даремно Йов боїться Бога? Хіба ти не огородив його та його дім і все його майно навколо? Ти благословив працю рук його, і стада його ширяться по країні. Та простягни лиш руку твою і діткнися всього його майна; побачиш, чи не лихословитеме тебе у вічі” (Йов: 1, 9-11). Як бачимо, чисто імпринтінгове думання. Правда, люди, які читали Вічну Книгу, знають, що тим «дехто» був сатана. Книга Йова – це Старий Заповіт. А ось цитата з Нового Заповіту: “Бо яким судом судите, таким і вас судитимуть. І якою мірою міряєте, такою і вам відміряють” (Мт. 7,2). Зміст цієї цитати теж заперечує імпринтінгове мислення. Гарним доповненням до цих текстів будуть слова російського православного богослова диякона Андрія Кураєва: “Насправді для християнина це одна з великих радостей – дізнатись, що людина, про яку тебе навчили думати погано, насправді інша, і мати можливість сказати: “Слава Богу! Число правдивих Христових слуг у нашому світі було набагато більшим, ніж я думав”. Зрозуміло, що це дуже радісне відчуття” (цит. за Діакон Андрей Кураев, «Новые «ревнители» и их привычка бунтовать» зі збірника «Искушения наших дней» / Полтава, Спасо-Преображенский Мгарский монастырь, 2004, - ст. 209). Коментарі, як мовиться, зайві.

А навіть якщо не брати до уваги релігійні авторитети. Усі, напевно, чули таке прислів'я:

“Кожен судить за міркою власної зіпсутості”. З цим погоджуються і психологи, які твердять, що одна людина в іншій найперше помічає ті недоліки, які властиві їй самій. Тому якщо хтось, наприклад, твердить, що усе, що робив Андрей Шептицький, він це здійснював з корисливих мотивів, то врешті-решт кидає тінь не на Митрополита, а на себе самого.

Отож, як ми бачимо, імпринтінгове мислення суперечить не тільки християнським чеснотам, але й звичайному здоровому глузду. Правда, усе вище вказане не означає, що потрібно впадати в іншу крайність, тобто у невмірковану наївність, або закривати очі на чийсь очевидні негативні вчинки. Ні, мова тут йде про те, що у християнстві називається неосудженням ближнього.

Повернемося знову до біології. Як стверджують учені, імпринтінг у каченят чи гусенят діє тільки до певної пори. Бо якщо згодом до них відпустити їхню природну маму, то вони поступово навчаться ходити за нею, а не за цілком сторонньою істотою. Люди, напевно, мали б бути від них мудрішими.

Ігор БРИНДАК. Імпринтінг // "Жива вода" № 3 2018